

ПОРЯТУЄМО ПРИДНІСТРОВ'Я ДЛЯ МОЛДОВИ

Крах російської імперської політики, яку Збройні Сили України демонструють на полі бою, змушує Москву зменшувати свої апетити, які вона мала перед початком так званої військової спецоперації на наших землях. Тепер її генерали озвучують менші масштаби своїх невідмінних завоювань, обмежуючись Донбасом і виходом на півдні до Придністров'я, яке належить Молдові. Ця ж наша суділка, не підставляючи, як би належало, плече нам у відбитті російської агресії, не висуває й власних збройних сил до лінії розмежування зі своїм бунтівливим анклавом, що тримається на окупаційному контингенті Москви. Сподівається, очевидно, що Україна в силу свого стратегічного положення всерівно змушена буде захищати вказаний регіон, який з нею межує з трьох сторін.

Звичайно, Україна захищатиме цей регіон, бо має, крім усього, ще й свій материнський обов'язок рятувати мешканців Придністров'я, оскільки вони – незважаючи на те, що багато з них мають по три паспорти (молдовський, російський та український, а дехто й румунський) – перебувають на історичній українській території, яку забрали в нашого народу в 1940 році без його згоди.

А до того цей терен справді завжди належав українському народові. Скажімо, після козаччини він входив до складу Херсонської губернії, а з 1917 року – до Української Народної Республіки. Коли ж російські більшовики захопили владу в Північному Причорномор'ї, вказаний регіон з 1924 року був створений за рахунок трьох округів – Одеського, Балтського і Тульчинського під назвою Молдавської

Автономної Соціалістичної Радянської Республіки – оскільки він мав бути плацдармом експансії Москви проти капіталістичного Заходу через Румунію, Балкани, Буковину й Галичину.

Ініціатором створення Молдавської автономії за рахунок українських земель був один червоних командирів Григорій Котовський, котрий у лютому 1924 року відправив відповідну пропозицію до ЦК РКП(б). Але оскільки Бессарабія тоді була окупована Румунією, то Котовський пропонував утворити МАСРР за рахунок земель України. Намагаючись бути переконливим, він довільно розпоряджався цифрами, наголошуючи, ніби на лівому березі Дністра компактною масою проживають не менше 500.000 – 800.000 молдован, а за твердженням румунів, мовляв, до 2.000.000.

Необхідно одразу ж зауважити: дані цифри були дуже завищені, майже на порядок. Але це була, треба сказати, гра. Бо вже далі в згаданому листі Котовського зазначалось чорним по білому: «Молдавская Республика может сыграть эту же роль политически, пропагандистского фактора, что и Белорусская республика по отношению к Польше и Карельская – по отношению к Финляндии. Она служила бы объектом привлечения внимания и симпатий бессарабского населения и дала бы еще больший повод претендовать на воссоединение с ней Заднепровья (Бессарабии. – В. С.). С этой точки зрения напрашивается необходимость создания именно социалистической республики, а не автономной области в пределах УССР. Объединенное Приднестровье и Заднепровье служили бы стратегическим кликом СССР по отношению к Балканам (че-

рез Добруджу) и к Центральной Европе (через Буковину и Галицию), которыми СССР мог бы использовать в качестве плацдарма в военных и политических целях».

А ось слова чільного більшовицького діяча Льва Троцького, сказані у вузькому колі в Тбілісі 11 квітня 1924 року: «Не признаем захвата и открыто об этом заявляем трудящимся всех стран, прежде всего трудящимся Бессарабии и Румынии. Это раз. А затем выжидаем. Обстановка меняется, и многие страны, которые были под боярами или меньшевиками, стали хорошими советскими странами. Эта же судьба может и должна случиться и с Бессарабией, а затем и с Румынией. Так что у нас здесь политика, я бы сказал, выжидательная, не вполне нейтральная и, во всяком случае, не очень «благожелательная».

Представники українського радянського уряду спочатку поставилися до цього наміру стримано. Зокрема, особливо протестував Микола Скрипник. Але тоді взявся прощтовхувати цю ідею заступник Голови Раднаркомом УСРР Михайло Фрунзе, котрий звернувся до Сталіна із спеціальним листом.

І все вирішилося на засіданні ЦК РКП(б) 24 липня 1924 року: «а) Считать необходимым прежде всего по политическим соображениям, выделения молдавского населения в специальную Автономную Республику и предложить ЦК РКП(б) дать соответствующие директивы украинским советским органам.

б) предложить ЦК КП(б) У сделать сообщение в Политбюро ЦК РКП(б) через месяц о ходе работ по организации Молдавской Автономной Республики.

в) Поручить т. Фрунзе наблюдение за быстреешим проведением этого вопроса».

Така ухвала Москви змусила представників УСРР погодитися на розмежування своєї території, тим паче, що нове нібито державне утворення залишалося в номінальному підпорядкуванні УСРР. До складу МАСРР увійшло 11 районів Одеського, Балтського та Тульчинського округів – Ананьївський, Балтський, Котовський, Григоріопольський, Дубосарський, Кам'янський, Кодимський, Олексівський, Красноокнянський, Тираспільський, Рибницький, Слободзейський, у яких мешкало 540.567 осіб.

До речі, дану автономію важко було назвати молдавською – молдаван у новому адміністративному утворен-

ні налічувалося лише 31,56 відсотка, або 172.514 осіб. Основною масою населення тут залишалися українці – їх було 271.562, що становило 49,69 відсотка, росіян – 6,71, євреїв – 7,94, німців – 1,88, поляків – 0,81, болгар – 1,1, інших національностей – 0,30.

Цікавий і такий факт: у першій столиці МАСРР – Балті на 17.178 осіб населення молдаван рахувалося лише 13. Взагалі, власне молдавськими районами можна було назвати лише три – Ананьївський, Дубосарський та Григоріопольський, де ця нація становила тоді більшість.

У таких межах МАСРР залишалась до літа 1940 року. Тоді, в розвиток тамних радянсько-німецьких домовленостей щодо розподілу сфер впливу в Європі під тиском СРСР Румунія змушена була вивести свої війська з Бесарабії та Північної Буковини, туди входить Червона армія, за безпосередньою участю якої розпочинається процес радянзації цих територій.

Але якщо в Західній Україні більшовицьку владу в 1939 році встановлювали через опереткові Українські Народні Збори, то через рік від такого заходу в Кремлі відмовилися. Рішенням політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1940 року вказану територію було включено до складу УРСР, і на ній уже з наступного дня створили органи нової влади. Зокрема, 3 липня політбюро ЦК КП (б) У затвердило склад повітових виконавчих комітетів у Кишиневі, Хотині, Бельцах, Ізмаїлі, Оргеєві, Сороках, Акермані, Кагулі, Бендерах і Чернівцях. Очолити їх мали відповідно Т. Константинов, М. Розумій, П. Поллоз, М. Михонько, М. Сологор, І. Орап, Г. Кононенко, В. Колбиньов, Я. Томашевич і В. Очеретяний – пошукайте серед них хоч одне молдавське прізвище!

Четвертого липня 1940 року політбюро ЦК КП (б) У затверджує склад повітових комітетів КП(б)У на новоприєднаних землях. Так, першим секретарем цього органу в Чернівцях призначається Іван Грушецький, Кишиневі – Степан Зеленчук, Сороках – Михайло Наконечний, Акермані – Костянтин Горб, Хотині – Василь Чучукало, Оргеєві – Іван Пожидаєв, Бендерах – Степан Антонюк, Кагулі – Григорій Кулігін, Ізмаїлі – Олександр Овчаренко, Бельцах – Петро Орленко.

У ті дні в Кишиневі організується великий мітинг за участю першого секретаря ЦК КП (б) У Микити Хрущова та наркома внутрішніх справ УРСР Івана Серова, на якому проголошується: «Радянська Бесарабія торжествує!», «Це – жителі Кишинева, вільні радянські громадяни».

Через два дні в компартійній газе-

ті УРСР «Комуніст» – репортаж про зустріч письменників радянської України на чолі з Іваном Ле з молдавськими майстрами пера. І жодної згадки про волю місцевого населення щодо проголошення молдавської союзної республіки – всі вже знають, що Бесарабія включена до складу дещо зменшеної Молдавської АРСР, яка продовжує залишатися складовою УРСР. Для того, щоб оптимізувати керівництво двох берегів Дністра, столиця розширеної автономії переноситься з Тирасполя до Кишинева.

Але несподівано в Кремлі передумали. Відтак 10 липня 1940 року в пресі з'являється повідомлення, що «у відповідь на клопотання трудящих Бесарабії» ухвалено рішення Москви щодо утворення Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки. А 2 серпня 1940 року Верховна Рада СРСР ухвалює Закон про створення союзної МРСР з центром у Кишиневі, до складу якої включаються (вилучаючись з УРСР, без попереднього узгодження з останньою, як того вимагала її Конституція) місто Тираспіль і Григоріопольський, Дубосарський, Кам'янський, Рибницький, Слободзейський і Тираспільський райони.

Верховній Раді УРСР як гаранту територіальної цілості радянської України Москва дорукає лише «подати на розгляд Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік проект встановлення точного кордону між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Союзною Молдавською Радянською Соціалістичною Республікою». І вона згодом вносить таку пропозицію політбюро ЦК КП (б) У, яке буде просити ЦК ВКП(б) її затвердити. Належного в таких випадках Закону УРСР про передачу нинішнього Придністров'я до складу новоствореної Молдавської РСР ніхто не ухвалював, бо й сесії Верховної Ради УРСР з цього приводу не скликалося – цю процедуру, як можна зрозуміти з наявних документів, оформлено через рішення партійних органів.

У корінного українського населення, яке тут залишалося в більшості, ніхто, природно не запитував. До речі, про українськість Придністров'я напередодні вилучення його зі складу УРСР свідчить, зокрема, переважна більшість тут саме загальноосвітніх навчальних закладів. Так, з 496 масових шкіл у цьому регіоні в 1940 році молдавських нараховувалося 136, російських – 51, єврейських – 4, а українських – 295.

У наступні роки у цей регіон посилено завозили спеціалістів з усього СРСР, прискорено розвиваючи тут ін-

дустрію. В результаті цього процесу відбувалося повальне зросійщення як молдаван, так і українців. Останні, як правило, були віднесені до російськомовного населення, згодом вони втрачали свою національну школу.

З відновленням Української держави в 1991 році почало відроджуватися й українське життя в Придністров'ї. Насамперед розпочала виходити українська газета «Гомін», відбувалися наші національні фестивалі, що засвідчувало про відродження автотонного українства.

За короткий час у цьому регіоні заклади освіти з українською мовою навчання з'явилися в Тирасполі, Бендерах, Рибниці, а в Придністровському державному університеті імені Т. Шевченка – кафедра української мови та літератури. До речі, викладачі останньої, як і багато учителів українських шкіл Придністрої, на початку 2000-х регулярно приїжджали до Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на базі якого Товариство «Україна – світ» організовувало курси підвищення кваліфікації з українознавчих предметів. Та невдовзі ці процеси почали згортатися, відтак українське життя в Придністров'ї поволі згасло в порівнянні з тим величезним вибухом нашого національного відродження в 1991 році саме на лівому березі Дністра.

Що ж стосується ініціативи окремих політичних діячів цього регіону, що відмовлялися визнати владу незалежної Молдови й бачили майбутнє Придністров'я в складі України як відновлення історичної справедливості, то наша держава відмовила їм у підтримці, посилаючись на приєднання до Гельсінської угоди від 1975 року про непорушність післявоєнних кордонів.

Нині ж Україна змушена повертатися до проблеми Придністров'я – тепер уже не за столом переговорів з Молдовою про його майбутнє, як це було можливим у 1991-х роках, а зі зброєю в руках для захисту цього етнічного терену нашого народу – українці ж там залишаються!

І з усього видно, принаймні поки що, Україна не може розраховувати в боротьбі проти російського агресора на конкретну військову підтримку Молдови. Щоправда, замість неї на полі бою поряд з нами можуть за власною ініціативою з'явитися чорнобаївські цигани, які вже відзначилися в цій війні...

Володимир СЕРГІЙЧУК,
завідувач кафедри історії світового українства КНУ імені Шевченка,
доктор історичних наук, професор